

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Розглянуто основи державної політики стосовно інноваційної діяльності, цілі та основні принципи. Проведено аналіз стану інноваційної активності промислових підприємств. Визначено головні напрямки розвитку майбутнього інноваційного комплексу України.

It is considered the bases of an innovative activity state policy, the whole and the basic principle. The analysis of a condition of innovative activity of the industrial enterprises is made. The mainstreams of development of the future innovational complex of Ukraine are determined.

Ключові слова: державна інноваційна політика, пріоритетні напрями, державна підтримка, інноваційно-активні підприємства, наукоємна продукція, фінансування інновацій.

Постановка проблеми. Важливим фактором переважання одних країн над іншими на світовій економічній арені являється наявність у держави новітніх технологій. Міжнародний досвід свідчить про те, що тільки високі технології забезпечують переваги, які не можливо порівняти ні з чим іншим.

В сучасних умовах в галузях з передовими технологіями процес революційного оновлення частіше стає безперервним і відповідно таким ж безперервним і все більш вагомим стає отримання додаткового прибутку, в зв'язку з чим власники технологій мають конкурентні переваги.

Отже, метою державної політики в сфері інноваційної діяльності є забезпечення високих темпів росту обсягів конкурентоспроможності наукоємної продукції стратегічних промислових галузей з рівнем технологій, що постійно підвищується.

Особливе значення інноваційний розвиток має для української економіки в умовах інтеграції в міжнародних економічних простір, яка може претендувати на гідне за потенціалом місце в Європі і світі лише у разі спроможності опанувати інноваційний шлях розвитку. При цьому державі важливо створити систему стимулювання, використовуючи методи державного регулювання, фінансування інновацій, тому що в цьому полягає суть інноваційної політики держави в умовах ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень. Розробці проблем розвитку інноваційної діяльності підприємств, фінансування інноваційних процесів і впровадження нових розробок присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема, В. Александрової, Ю. Бажала, С. Ільєнкової, С. Ілляшенко, М. Краснокутської, О. Лапко, М. Пашути, Л. Федулової, Р. Фатхудинова, Й. Шумпетера та ін. Оцінюючи наукові результати досліджень, слід відзначити, що вирішена достатня кількість питань стосовно організаційного, правового, фінансового, інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, але недостатньо досліджена інноваційна активність промислових підприємств в довгостроковому періоді.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження державної інноваційної політики, аналіз стану інноваційної активності промислових підприємств України протягом 2000-2010 рр., визначення напрямків реформування і розвитку майбутнього інноваційного комплексу України.

Виклад основного матеріалу. Для максимального використання науково-технічного, освітнього та виробничого потенціалу з метою інноваційного розвитку економіки України великого значення набуває формування та реалізації ефективної державної інноваційної політики, яка має спрямувати діяльність органів законодавчої та виконавчої державної влади на впровадження комплексу системних заходів та виконавчої державної влади на впровадження комплексу системних заходів щодо створення інституційних, фінансово-економічних, науково-технічних, соціально-культурних засад, а також запровадження механізмів їх реалізації через залучення організаційних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних та інтелектуальних ресурсів для підтримки та стимулювання розвитку інноваційних процесів.

Отже, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції.

Основними принципами державної інноваційної політики України є орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення

суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Цілі інноваційної політики в Україні:

- забезпечення розвитку країни, впровадження нововведень;
- постійне оновлення і модернізація виробництва;
- забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці;
- синхронізація інвестиційних та інноваційних циклів;
- формування сучасного конкурентоздатного національного виробництва;
- налагодження системи наукового прогнозування технологічного розвитку галузей вітчизняного виробництва;
- експертиза та інвентаризація державних науково-технічних програм;
- зосередження інвестиційних ресурсів на формування національних технологічних лідерів;
- прискорення процесу формування ринку науково-технічної продукції та зростання ринкового попиту на науково-технологічні досягнення;
- формування умов, за яких впровадження НТП та інновацій було б життєво необхідним для виробництва [1].

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [2].

Таблиця 1

Показники науково-технічної та інноваційної активності промислових підприємств України

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ВВП номінальний, млн. грн.	170070	204190	225810	267344	345113	441452	544153	720731	948056	914720
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій, млн. грн.	1978,42	2275,0	2496,77	3319,77	4112,38	4818,58	5354,57	6700,71	8538,9	8653,7
Обсяг виконаних НТР, у % до номінального ВВП	1,16	1,11	1,11	1,24	1,19	1,09	0,98	0,93	0,9	0,95
Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт, тис. одиниць	38,3	35,7	41,5	63,5	67,3	63,9	58,7	62,7	*	*
Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт зі створення нової техніки й технологій, тис. одиниць	7,5	7,0	7,3	8,7	9,2	9,2	11,6	10,6	*	*
Кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, одиниць	1705	1697	1808	1496	1359	1193	1118	1472	*	*
Частка інноваційно-активних промислових підприємств до загальної кількості обстежених підприємств, %	18,0	16,5	18,8	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, одиниць	1491	1503	1506	1120	958	810	999	1186	*	*
Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн. грн.	1760,1	1979,3	3018,3	3059,9	4534,6	5751,6	6160,0	10850,0	11994,2	7949,9
Обсяг інноваційних витрат на інноваційну діяльність у % до номінального ВВП	1,03	0,97	1,34	1,15	1,31	1,3	1,13	1,5	1,27	0,87
Впровадження нових видів технологічних процесів на промислових підприємствах, одиниць	1403	1421	1142	1482	1727	1808	1145	1419	1647	1893
із них маловідходних, ресурсозберігаючих, одиниць	430	469	430	606	645	610	424	634	680	753
Освоєння нових видів продукції на промислових підприємствах, одиниць	15323	19484	22847	7416	3978	3152	2408	2526	2446	2685

Примітка * — дані відсутні

Аналізуючи статистичні показники [3], що згруповані в таблиці 1, можна зробити висновки про те, що в Україні спостерігаються незначні масштаби інноваційної діяльності, тому що частка промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю в 2009 р., склала 12,8% від загальної кількості обстежених підприємств, і тільки 10,7% промислових підприємств впроваджували інновації.

Для розвинених країн діапазон інноваційно-активних підприємств становить від 30% до 70% до загальної кількості підприємств [4, 5].

Протягом 2000-2010 рр. спостерігався низький рівень фінансування наукових та науково-технічних робіт, який не перевищував 1,24% від номінального ВВП, а також незначні обсяги витрат на інноваційну діяльність — на рівні близько 1% від номінального ВВП.

В країнах з економікою інноваційного типу обсяг фінансування сфери науково-дослідних та

дослідно-конструкторських робіт, яка забезпечує генерацію інноваційних процесів, складає від 2 до 3%, а згідно з рекомендаціями Єврокомісії для країн-членів Євросоюзу він має складати не менше 2,5% від ВВП. Для забезпечення помітних інноваційних структурних перетворень національної економіки, за оцінкою фахівців, обсяг видатків на інноваційну діяльність має складати не менше 10% від ВВП [4, 5].

Протягом періоду, що досліджувався, спостерігається позитивна динаміка впровадження нових видів технологічних процесів на промислових підприємствах, так в 2009 р. було впроваджено 1893 одиниці, що майже на 35% більше, ніж у 2000 р., але при цьому знижується кількість освоєних нових видів продукції майже у 6 разів у 2009 р. порівняно з 2000 р.

Отже, треба визначити і сформулювати головні напрямки розвитку майбутнього інноваційного комплексу України. Вони повинні охоплювати виробничі, дослідно-конструкторські, інформаційні одиниці, їх поєднання в ринкових структурах, і органи державного регулювання такими інноваціями, які не підпорядковані силам ринкового регулювання.

За принципи реформування діючої системи державного управління науково-технічною та інноваційною сферами можна взяти наступні:

- цілеспрямованість державної інноваційної політики повинна здійснюватися незалежними від відомчих інтересів інституційними структурами та з такими ж процедурними механізмами прийняття рішень;

- національні пріоритети науково-технічного розвитку повинні мати конкретні офіційно затверджені кінцеві економічні цілі та ефективні обсяги фінансування для забезпечення їх реалізації у визначені строки;

- процес визначення цільової функції інституції, програм, проекту має бути переважно зовнішнім у відношенні до безпосередніх виконавців науково-технічних робіт;

- обсяги фінансування повинні відповідати міжнародним нормам і практиці.

Однією з економічних основ реформування науково-технологічної системи України є вдосконалення механізмів її фінансування. Держава за допомогою фінансових важелів повинна забезпечити раціональну структуру фінансування досліджень, розробок і виробництва інновацій.

Виконання завдань, що цілеспрямовані на структурні, інституціональні і технологічні зміни, дасть змогу в довгостроковому періоді (8-10 років) істотно збільшити внесок інноваційного фактора в щорічний загальний обсяг приросту ВВП, а також досягти економічних індикаторів розвинених країн світу з економікою інноваційного типу [6].

Так як важлива роль держави в інноваційній моделі розвитку полягає у розробці і реалізації системи державного стимулювання і підтримки інновацій, то головними елементами цієї системи для України можуть бути наступні:

- правова база, на яку повинна спиратися інноваційна діяльність;

- фіксація законодавчо частки національного доходу, яка спрямовується на інноваційні діяльність, для України, на даному етапі, це повинно бути не менше 5% ВВП;

- різноманітні стимули для фізичних і юридичних осіб, які займаються інноваційною діяльністю;

- гарантування вченим-новаторам належного соціального захисту, впровадити систему стимулів, яка б створила сприятливі організаційні, творчі та психологічні умови;

- підготовка фахівців із менеджменту і маркетингу інновацій;

- пріоритетне ресурсне забезпечення інновацій;

- стимулювання інноваційно-підприємницької діяльності вищих навчальних закладів освіти України та економічної зацікавленості вчених в інноваціях;

- прискорене впровадження інновацій у виробничий процес, просування нових товарів та послуг на ринок, використання технологій подвійного призначення (військового і цивільного).

Висновки. Таким чином, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції.

Що стосується України, то необхідно звернути увагу на те, що в країні проголошено пріоритетом економічної політики перехід до "інноваційного вектору" розвитку; розроблена і схвалена Концепція науково-технічного і інноваційного розвитку, яка включає в собі впровадження програмно-цільових методів економічного управління, державні програми, заходи щодо розвитку інформаційної інфраструктури, утворення промислово-фінансових груп, заходи з експортної орієнтації високотехнологічного виробництва, інституційне забезпечення державної інноваційної політики та ін.

Отже, бачимо, що держава намагається робити певні кроки в напрямку підтримки інноваційного підприємництва. Але, на практиці існує безліч перешкод, які заважають цьому розвитку.

Таким чином, аналіз ситуації, призводить того, що соціально-економічний розвиток України сьогодні не може бути збалансованим та ефективним за умов тільки декларування переходу до "інноваційного вектору" розвитку, необхідна практична реалізація всіх задекларованих заходів і цілей, щодо

інноваційної сфери з орієнтацією на потенціал регіонів країни, рівень їх економічного та соціального розвитку, а також впровадження позитивного досвіду зарубіжних країн щодо державного регулювання інновацій.

У випадку невдачі в організації пріоритетних інноваційних процесів, Україна, маючи, поки що, достатній міцний науково-технічний потенціал, втратить провідні позиції в технічних галузях НТП. Тому що в сучасному світі лідерство країни в тих чи інших напрямках науково-технічного розвитку є єдиним гарантом її економічного процвітання.

Література

1. Дідівська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / Л.І. Дідівська, Л.С. Головка. — К. : Знання-Прес, 2000. — С. 124 — 130.
2. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Офіційний вісник України. — 2002. — № 3. — С. 145 — 159.
3. www.ukrstat.gov.ua/
4. Гусев В.О. Інноваційна діяльність в Україні у світових координатах розвитку/ В.О. Гусев // Статистика України. — 2003. — № 3. — С. 40 — 45.
5. Андрощук Г.О. Інноваційна політика Європейського союзу / Г.О. Андрощук, Р.С. Еннан // Наука та інновації.—2009. — № 5. — С. 85-97.
6. Гусев В. Концептуальні засади формування державної інноваційної політики / В. Гусев // Вісник Української Академії державного управління. — 2002. — № 4. — С. 84 — 91.

Надійшла 03.10.2010

УДК 65.016: 338.2: 338.12

Т. П. РАДІЩУК

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГАЛУЗІ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ

У статті розглянуто інноваційні технології в автомобілебудуванні. Проведено аналіз основних напрямів розвитку світової автомобільної галузі в умовах генерації ідей. Проаналізовано пошуки альтернативних видів палива, їх переваги і недоліки.

In the article the innovative technologies in the branch of automobile construction industry are examined. The author analyses the main trends of the development of the world automobile construction industry under the circumstances of generating ideas. The search of alternative fuels and the analysis of their advantages and disadvantages are made.

Ключові слова: альтернативні види палива, біодизель, етанол, водневе паливо, електроавтомобіль.

Постановка наукової проблеми. Аналіз кількості автомобілів в світі дозволяє робити висновки про значне збільшення автомобільного транспорту в І-й половині ХХІ ст. Автомобіль в більшості країн стає найбільш доступним і зручним засобом пересування. Однак із збільшенням парку автомобілів ростуть потреби палива для них, і збільшуються викиди шкідливих речовин в навколишнє середовище.

Обмеженість світових запасів нафти, постійне збільшення вартості бензину, жорсткіші вимоги до токсичності вихлопних газів, безпеки і комфортності автомобіля привели до суттєвих і повномасштабних змін в світовій автомобільній промисловості. На даний час, немає жодної компанії автомобілебудування, яка б не переймалася проблемами економії палива, покращення систем безпеки і екологічності автомобіля.

Аналіз досліджень проблеми. Слід зазначити, що наукові установи і науковці України проблемі використання нетрадиційних видів палива не приділяють достатньої уваги. Практична відсутність серед наукових праць теоретичних розробок з окресленого питання обумовлюють актуальність вивчення даної теми. Разом з тим, актуальності йому додають і світові тенденції розвитку паливної галузі.

Питання теоретико-методологічних та прикладних аспектів щодо ефективного використання ресурсів, у тому числі й енергетичних, вивчались багатьма як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, такими як В. Агеев, В. Бебко, Дж. Вайсман, М. Віршовка, П. Вишнівський, В. Гайдук, Г. Гелетуха, А. Гжибек, А.Ф. Головащенко, В. Дубровін, П. Євич, О. Єрмаков, С. Єрмілов, В. Іванишин, М. Калінчик, І. Кириленко, Р. Каплан, К. Клонські, В. Ковальський, Т. Конрад, В. Корчемний, Т. Кохана, І. Магільович, П. Макаренко, М. Малік, Л. Мармуль, Д. Нортон, В. Перебийніс, Г. Підлісецький, А.П. Полякова, М. Пугачов, П. Саблук, М. Севернев, Б. Скот, Б.Г. Тимошевського, В. Топіха, М.Р. Ткача, В. Федорейко, І. Червен, Г. Черевко, В. Шибанін, З. Шедива, Б. Ширер, Р. Шумейкер, В. Щербань, В. Юрчук та ін.

Однак комплексне вирішення цієї проблеми надалі залишається актуальним та потребує оптимального врахування технічних, технологічних та організаційно-економічних аспектів.

Метою статті є дослідження особливостей використання альтернативних видів автомобільного палива, аналіз їх позитивних і негативних сторін.